

ZAKARIA, F. (2017). *Obrana liberálního vzdělání*. Praha: Academia, 127 s.

Lenka Lee; 23720@mail.muni.cz, <https://doi.org/10.5281/zenodo.3255305>

Americký spisovatel a žurnalista indického původu Fareed Zakaria (*1964) je domácímu publiku známý především díky časopisu Respekt, který pravidelně tiskne jeho texty, pozornost si získaly i jeho knihy *Postamerický svět* a *Budoucnost svobody*. Zakaria se ve svých komentářích a vystoupeních zabývá především mezinárodní politikou, ve své poslední knize se pak věnuje důvodům, proč je v dnešní době užitečné studovat obory jako literatura, filozofie či klasická filologie.

Zakariovou výhodou je zkušenost s dvěma školskými systémy. Popisuje svá školní léta v Indii v sedmdesátých a na počátku osmdesátých let, kdy bylo nejvyšší metou dosáhnout titulu v technických oborech či medicíně. On sám však po vzoru svého bratra odešel studovat do Spojených států amerických, kde si vybral Yaleovu univerzitu. Zakaria entuziasticky popisuje své seznámení se s americkým školstvím na dálku, z brožurek, které

mu z Ameriky dovezla matka, jež tam jela dohlédnout, aby se její starší syn nezapletl se „sexem, drogami a rock ‘n’ rollem“. Mladého studenta okouzila ohromná nabídka studijních předmětů a kombinací, přiznává ovšem, že zpočátku jednal pragmaticky a vybral si kurzy, které vypadaly z jeho úhlu pohledu smysluplně, měl totiž obavu, co na jeho výběr řeknou indiští přátelé, kterým bude o následujících letních prázdninách líčit své zážitky z nové školy. Ze zájmu si však „dopřál“ kurz dějin studené války, který jej, jak sám přiznává, lapil do tenat zájmu o liberální vzdělání.

Autor však není nekritickým obráncem tohoto typu vzdělání, od začátku poukazuje na dávný spor, zda má být prostředkem, či cílem. Ukazuje úskalí úzce zaměřených specialit a připomíná, že zásadní výzvou je „*naučit se číst kriticky, analyzovat data a formulovat myšlenky – a ze všeho nejvíc těšit se z intelektuálního dobrodružství natolik, abychom se do něj pouštěli snadno a často*“ (str. 46). Sám však nezapomíná ani na racionální důvody problematického postavení humanitních a uměleckých oborů, jež jsou často považovány za mrhání časem a penězi. Připomenutí kritického postoje prezidenta Obamy ke studiu dějin umění připomene tuzemskému čtenáři četné výroky prezidenta Zemana adresované tomuto typu vzdělání. Jak ale Zakaria připomíná, trh práce je nejistý a zmíněné dovednosti neoddiskutovatelně zvyšují šance na něm uspět nikoliv hned po studiích, ale i pozdějším věku. Skeptik může oprávněně namítnout, že například se studiem medicíny nemá tato vize mnoho společnému, ale právě pro něj je uveden příklad z oboru lékařství, kdy se diagnostické schopnosti mediků prokazatelně zlepšily poté, co se jejich pozornost

zaměřila (odvedla) na popis detailů uměleckých děl. Znalosti získané v humanitních oborech mají přírodním vědám také připomínat, že jejich původním cílem bylo hledat smysl světa a života, protože díky ohromujícímu pokroku během posledních dvou století tyto disciplíny mnoho získaly, ale zapominají, že se vyvinuly z antické filozofie přírody.

Zakaria jakožto absolvent a bývalý člen správní rady Yaleu čtenářům přibližuje ambiciózní projekt opětovného spojení obou vědních směrů, a to na příkladu kooperace Yaleovy univerzity se Singapurskou národní univerzitou, které v Singapuru společně založily novou školu svobodných umění Yale-NUS College, do níž první studenti nastoupili v roce 2013. Cílem tohoto projektu je propojení jak humanitních a přírodovědných disciplín, tak východní a západní kulturní tradice. Taková syntéza se zdá být nejlepším možným lékem na odluku obou vědních směrů, studijními nároky i výší školného (ačkoliv samozřejmě nabízí i prospěchová stipendia) se blíží standardům institucí Břečťanové ligy. Co se týče odlišnosti obou zmíněných kultur, Zakaria připomíná známý fakt, že zatímco asijsí studenti vykazují nejlepší výsledky v mezinárodních testech znalostí, v žebříčcích hodnocení inovativního přínosu asijské země rozhodně neobsazují čelní pozice, ty patří USA, Německu, Švédsku či Izraeli, tedy zemím, jejichž pracovní kultura je založena na zásluhách a nikoliv hierarchii (což je jedním z vysvětlení, proč sem zatím nemůže patřit Česká republika), jedná se o společnosti otevřené inspiraci z okolního světa a jejich obyvatelé mají poměrně vysoké zdravé sebevědomí. Hvězdné výsledky Spojených států – země talentů a neomezených možností – je třeba korigovat nahlédnutím mimo statistiky, kde se ukazuje, že „výkon špičkových podnikatelů a hrstka technologických gigantů se nepromítá do růstu příjmů většiny Američanů“ (str. 67). Pokud jde o zlepšení životní úrovně větší skupiny obyvatel, je třeba se inspirovat severoevropským či východoasijským modelem dobrého vzdělání pro všechny.

Vraťme se ale zpět k liberálnímu vzdělání. Zakaria vysvětluje, že mezi příčiny jeho upozaďování patří „jeho nepřiměřeně uvolněná struktura, snižující se úroveň studijní práce a nízké standardy“ (str. 70). Ukazuje, že mnoha studentům humanitních oborů je dnes zatěžko přihlásit se do kurzu, v němž se požaduje přečíst každý týden čtyřicet či více stran textu, a mezi řádky zde míří na vyučující, kteří vysoké nároky snižují kvůli zvyšování návštěvnosti svých kurzů a (zřejmě i) vlastní pohodlnosti. Řešení nepřekvapivě nachází v samotném liberálním vzdělávání – „že ho bude víc a že bude lepší“ (str. 71). Jakožto nerodilý Američan se pouští i do odvážnější kritiky amerického vzdělávacího systému. Ukazuje, že původně byl založen na vytváření tzv. přirozené aristokracie, jejíž příslušníci se měli honosit nikoliv urozeností krve, ale vzděláním a mravním charakterem. Tyto myšlenky otců zakladatelů, mezi něž patřili Franklin či Jefferson, však v průběhu let vzaly za své, univerzity se stávají exkluzivním prostředím určeným pouze pro zámožné, poskytují výhody vázané na dědické odkazy, jsou uzavřené talentům z chudých poměrů, nadto se zdá být problematické prosazování studentů – úspěšných sportovců i přes jejich špatné studijní výsledky. Řešením by mohly být – ač zatím akademickou veřejností spíše přehlížené a bagatelizované – online studijní programy, tzv. MOOC (Massive Open Online Courses). Zakariův text vznikl před pěti lety a zpětně se zdá být poměrně prorockým, protože obliba, úroveň a nabídka těchto kurzů stále roste. Jejich největší výhodou je totiž možnost zajištění efektivní individuální výuky (většinou) zdarma, která je ale realizovatelná a realizovaná v masovém měřítku. Původně byly tyto online kurzy vytvářeny jako alternativa univerzitního vzdělání pro studenty ze třetích zemí, ale díky vysoké kvalitě a velké rozmanitosti nabízených programů jsou určeny všem, kdo mají počítač, online připojení a chuť se vzdělávat.

Závěr publikace se věnuje obraně dnešní mládeže, které je vytýkán nedostatek touhy přemýšlet o mravních tématech, neochota postavit se konvenčním názorům či přílišná buržoaznost. To je ovšem dle autora způsobeno obrovským tlakem na výkon a úspěch (např. již zmíněná neustálá testování), který studenty staví do poněkud ušlápnuté pozice – v rozplávaném denním studijním a pracovním plánu již na rebelii

nezbývá čas ani energie. Přesto Zakaria na základě vlastní zkušenosti připomíná, že dnešní studenti jsou přemýšliví a podnětní a mají touhu činit dobro, což je statisticky doloženo jejich působením v různých dobrovolnických a neziskových programech a množstvím peněžních darů charitě. Jestliže dnešní generace studentů vášnivě po nocích nediskutuje o Nietzsche či Marxovi, patří to „*ke celkovému obrazu naší doby a studentů v tomto případě její stav spíše reflektují, než vytvářejí*“ (str. 103). Naši éru již nedefinují obava z hrozby studené války a velké ideologické debaty, nýbrž kapitalismus, globalizace a technologie. Přesto má většina studentů dlouhodobě stejná přání – vydělat peníze a založit rodinu, což autora naplňuje strážlivým optimismem, ostatně celý text je zamýšlen jako obrana pozitivních hodnot přispívajících ke zlepšení společnosti.

Obrana liberálního vzdělání Fareeda Zakarii přináší na malém prostoru řadu návodů a příkladů z historie i současnosti, teorie i praxe, ale i závěrů statistik – tedy “zbraní”, jimiž se může každý zastánce tohoto typu edukace vybavit do debaty s člověkem nejen z akademického prostředí, ale i zastáncem zcela praktických a pragmatických zájmů. Okamžitý úspěch či vítězství mu s jejich pomocí sice není zaručen, ale ani sám autor netvrdí, že taková debata je snadná; liberální vzdělání nemá poskytovat instantní řešení, nýbrž návody, myšlenky a vize trvalejší hodnoty. Čtenář může sledovat autorovu životní dráhu, která vedla od počátečního okouzlení vším americkým, což je pocit důvěrně známý lidem z postsocialistických středoevropských zemí, až po strážlivě kritické zhodnocení a odstup, který mu umožňuje hledat nové perspektivy. Ač se některé skutečnosti, o nichž píše, zcela odlišují od našeho systému vzdělávání, většina problémů a témat je společných a Zakaria přináší konkrétní řešení a návody na implementaci postupů, které vedou k jeho zlepšení.

Mgr. Lenka Lee, PhD.
Masaryková Univerzita
Filozofická fakulta
Seminář estetiky
Brno/ Česká republika
23720@mail.muni.cz

<https://espes.ff.unipo.sk/>
